

Bölgesel Kimlik İnşasında Devletlerarası Örgütlerin Rolü: Akdeniz Havzası Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Gökhan DUMAN*

Didem DOĞANYILMAZ DUMAN**

ÖZ

Küreselleşmenin doğrudan bir sonucu olarak devletler arasında artan ilişkiler ve iş birliği, ulus-devlet ile bağdaştırılan ulusal kimlik algısına ulus aşırı bileşenlerin eklenmesini beraberinde getirmiştir. Makro ölçekte bölgesel devletlerarası örgütler buldukları bölgede gerçekleştirdikleri politikalar ile ilgili bölgenin hem içeride hem dışarıda algılanışını etkileyecek bölgesel kimlik inşasına katkıda bulunabilmektedirler.

Bu çalışma kapsamında ilk olarak bölgesel kimlik inşasına dair kuramsal bir yaklaşım sunulacak, literatürde bulunan tartışmalara yer verilerek neden etno-sembolcü bir inşa sürecinin kabul edildiği üzerinde durulacak ve daha sonra Akdeniz Havzası özelinde makro ölçekli bölgesel yapılanma çerçevesinde kendisini gösteren iki temel kimlik bileşeni olarak Avrupalılık ve Akdenizlilik kimlikleri, Avrupa Birliği ve Akdeniz İçin Birlik örgütleri nezdinde bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Karşılaştırmalı bir inceleme kapsamında tamamlanacak olan bu çalışmanın amacı, bu iki devletlerarası örgütün ilgili kimliklerin inşa edilmesine ve kültürel yapılanmadan sivil yapılanmaya dönüşmelerine katkı verip vermedikleri sorunsalı üzerine odaklanmak ve ilgili durumun nedenlerini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz Havzası, Bölgesel Kimlik, Akdeniz İçin Birlik, Avrupa Birliği
JEL Sınıflandırması: F53, Y80

The Role of Inter-State Organizations in Regional Identity Construction: A Comparative Analysis on the Mediterranean Basin

ABSTRACT

As a direct result of globalization, relations and cooperation between states have increased. Thus, this brought about the articulation of transnational components to the perception of national identity associated with the nation-state. On a macro scale, regional organizations can contribute to the regional identity construction with the policies that they carry out in their region, which will affect the perception of the region both inside and outside. Within the scope of this study, a theoretical approach on a regional identity construction will be presented, it will be emphasized on why an ethno-symbolist construction process is accepted, then European and Mediterranean identities will be evaluated within the framework of European Union and Union for the Mediterranean. The aim of this study, which will be completed within the scope of a comparative analysis, is to focus on the question of whether these two regional organizations contribute to construct the relevant identities through their transformation from their cultural characteristics to civic ones.

Key Words: Mediterranean Basin, Regional Identity, Union for the Mediterranean, European Union

JEL Classification: F53, Y80

* İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
email: gokhan.duman@idu.edu.tr ORCID bilgisi: 0000-0002-7007-3542

** İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
email: didem.duman@idu.edu.tr ORCID bilgisi: 0000-0001-7785-4416

(Makale Gönderim Tarihi: 28.11.2020 / Yayına Kabul Tarihi: 25.02.2021)

Doi Number: 10.18657/yonveek.832936

Makale Türü: Araştırma Makalesi

GİRİŞ

Bölge kavramı, disiplinler arası bir değerlendirmeye tabi tutulacak olsa; siyasi, ekonomik, coğrafi, kültürel, sosyolojik vb. birçok çalışma alanının kapsam dahiline alınabileceği oldukça geniş bir perspektif sunabilecek bir yapıya sahip olduğu gözlemlenecektir. Bu disiplinlerin her biri, kavramın ne olduğu sorusuna verilebilecek farklı yanıtlar üzerine odaklanacaktır: coğrafi alan, mutfak kültürü, mimari yapılanma vb. Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler disiplini içinse bölge kavramının tanımlanması konusunda üzerinde durulması gereken iki önemli nokta bulunmaktadır: bölge kavramı ulus-üstü bir yapılanmaya sahip makro bir ölçekte mi değerlendirmeye alınacak; yoksa mikro ölçekli, devlet sınırları çerçevesinde bir bölge yapılanması mı incelenecek?

Bölgeler, sosyal inşacılık yaklaşımı çerçevesinde, ekonomik ve politik güç ilişkileri bağlamında “olan” (*being*) değil, zaman içerisinde “oluşan” (*becoming*) yapılanmalar şeklinde incelenmelidir (Paasi, 2009: 132-133). İlgili ilişkilerin kurulabilmesi için hükümetlere ve idari birimlere ihtiyaç duyulurken, kültürel bir bileşenin de bütünlüğü sağlamak açısından birleştirici unsur olarak kapsam dahiline alınması gerekmektedir. Jessop’un (2002) dikkat çektiği üzere, devletler bölgeselleşme sürecinde önemli bir aktör olmalarına karşın, küreselleşmenin bir parçası olarak devlet – hükümet yapılanmalarının da yeniden ölçeklendirildiğini belirtmek gerekmektedir. Paasi’nin (2011: 10-11) “yeni bölgecilik” şeklinde altını çizdiği kavrama yaklaşımı, kurumsal anlamda daha geniş bir politik, kültürel, ekonomik ve idari süreçleri kapsaması gerektiği yönündedir ve bu kapsamda, Raco’nun (2006) belirttiği üzere, bölgeselleşme sürecinin olumlu seyri için birbirleriyle ilintili ortak ekonomik çıkarlar ve sosyal entegrasyon ile birlikte kültürel bir kimlik bileşenin de varlığı gerekmektedir.

Uluslararası sistem içerisinde ulus-üstü ölçekli bir bölgeselleşme sürecinin başarıya ulaşabilmesi, kurumsal yapıların sunacağı bir meşruiyet çerçevesinde mümkün olabilecektir (Paasi, 2009). Bu kurumsal yapılar, sistem içerisinde bulunan devlet ve devlet-dışı aktörlerden oluşacaktır (Söderbaum, 2003). Bu noktada, yukarıda belirtildiği üzere, ekonomik çıkarlar ve sosyal entegrasyon süreci konusunda bir aşamaya ulaşılabilecek ve kurumsal olarak uluslararası sistemde bir meşruiyet kaynağı oluşturabilecektir; ancak bir diğer önemli gereklilik olarak karşımıza çıkan kimlik inşa süreci için kurumsallaşma ile birlikte kurumsal politikalara da ihtiyaç duyulacaktır. İlgili kurumsallaşma sonucunda ortaya konan politikalar, bölge toplumlarına artı bir değer sunmak üzere belirlenmektedir.

Bölgelleşme süreçlerinin sunacağı kimlik algısı, bir sosyal kimlik bileşeni olarak ortaya çıkacak ve kurumsallaşma sürecinin uluslararası sistem içerisinde sahip olabileceği başarının yanında oldukça önemli bir meşrulaştırma aracı olacaktır. Bölge toplumlarına sunulacak olan belirli ayrıcalıklar; onların, bu kurumsal yapıya ve ilgili bölgeye karşı bir aidiyet sergilemeleri için somut birer neden haline gelecek ve öz-saygı oluşumu konusunda bir ‘öteki’ye karşı üstünlük oluşturacaktır. Çalışmanın ileriki bölümlerinde detaylı bir şekilde açıklanacağı üzere, bu kimlik bileşeni kurumsal devletlerarası bir yapı – yani uluslararası bir örgüt – tarafından ortaya konulduğunda hem bölge içerisinde hem de bölge dışında

yaşayanlar tarafından meşrulaştırılacak ve ‘öteki’ algısının oluşmasına olanak sunacaktır.

Uluslararası sistem içerisinde coğrafi alt yapılanmalar göz önünde bulundurulduğunda, Avrupa Kıtası ve Akdeniz Havzası dikkat çekmektedir. Bu bölgelerin birbirine yakınlığının yanında bazı devletlerin her iki bölgede de bulunması sebebiyle Avrupa Kıtası ve Akdeniz Havzası’ndaki kurumsal yapılar ve bu yapıların politikalarının karşılaştırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışma kapsamında Akdeniz Havzası, makro ölçekli bir bölge olarak incelemeye alınacaktır. Avrupa Birliği (AB) ve Akdeniz İçin Birlik kurumsal yapılarının ortaya çıkışları ve ardından ortaya koydukları politikalarla bölgesel kimlik inşasına katkı sunup sunmadıkları karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında kimlik kavramı etno-sembolcü yaklaşım çerçevesinde incelemeye alınacak ve Avrupalılık kültürel kimliğinin oluşturulan politikalar aracılığıyla sivil (yurttaşlık kapsamında değerlendirilebilecek olan – civic) nitelikte bölgesel bir kimliğe dönüşümünün değerlendirilmesinin ardından Akdeniz Havzası ve Akdenizlilik kültürel kimliği açısından durumun ne olduğu tartışılacaktır. Her iki bölge ve kurumsal yapı için ortaya konan politikaların birlik üyelerinin uluslararası sistem içerisinde olumlandırılmış bir benlik duygusuna ulaşması konusunda birliğin etkinlik sahibi olup olmadığı değerlendirmeye alınacaktır.

I. KİMLİK OLUŞUM SÜRECİ

Kimlik, bireylerin kendilerini ‘öteki’nden ayırmak amacıyla sorduğu ‘Ben kimim?’ sorusuna verdiği yanıtların toplamında oluşan bir bütünlük şeklinde ortaya çıkarken aynı zamanda toplumsal anlamda bir aynılık bağlamında benzerliklerin ortaya çıkması ile yeni sosyal grupların oluşmasına olanak sunan bir unsurdur. Özdemir’in (2015: 202-203) belirttiği üzere, bu farklılık ve aynılıkların sistematik anlamlandırılması olarak değerlendirilen kimlik, aynı zamanda kolektif ve sınıf gibi bilinç unsurları üzerine odaklanılan bir tanımlanma sürecidir. Tajfel’e (1981: 255) göre kimlik üç temel fonksiyonu yerine getirmektedir; bireye kendisinin kim olduğunu açıklar, başkalarına bireyin kim olduğunu açıklar ve bireye başkalarının kim olduğunu açıklar.

Kimlik, çok boyutlu ve iç içe geçmiş (*nested*) (Ashforth ve Johnson, 2001) bir yapıya sahiptir ve farklı durumlarda farklı kimlik bileşenleri önem kazanarak ön plana çıkmaktadır. Farklı kimlik bileşenlerinin farklı durumlarda farklı sıralamalarla ortaya çıkıyor olması, diğer bileşenlerin herhangi bir şekilde önemini yitirmesine sebep olmamakta veya diğer bileşenler için bir tehdit unsuru haline gelmemektedir. Yalnızca anlık durum itibarıyla bireye daha fazla statü, özgüven ve/veya öz-saygı atfetmesi sebebiyle tercih önceliği yaratmaktadır.

Kimlikler bireysel anlamda ortaya çıkabileceği gibi toplumsal anlamda da var olabilir ve önem kazanabilirler. Turner (1982) tarafından bireyin kendisini ait hissettiği sosyal kategoriye üyeliği ve bu üyelik kapsamında ortaya çıkan bilgi şeklinde tanımlanan sosyal kimlik; Wendt’e (1994: 395) göre ise ilgili aktörün diğerlerini tanımlarken kendisine atfettiği değerlerin bütünüdür. Tajfel’in (1982: 2) belirttiği üzere sosyal kimliğe eğilim gösterilmesi konusunda birbirleriyle

bağlantılı farklı bileşenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Buna göre, bilişsel bağlamda üyelik farkındalığı ve bu farkındalığın değerlendirilmesi konusunda değerlendirmeci bir yaklaşımın sergilenmesi gerekmektedir. Herhangi bir sosyal kategorinin varlığı ve birey arasındaki etkileşimi sağlayacak olan bu iki bileşene karşı bireyin aynı zamanda duygusal bir yatırım olarak bir eğilimi de olmalıdır. Beck ve Beck-Gernsheim'ın (2001) belirttiği üzere, özellikle Batı dünyasında (kimi zaman zorunlu bir şekilde) atomcu toplum yapılanması çerçevesinde bireyciliğin artışı sonucu bireysel kimlikler belirli sosyal kategorilere karşı sergilenen aidiyetlerin ve yukarıda sözü edilen farkındalığın ve eğilimin önüne geçmektedir. Ancak buna rağmen, bu kategorilerin ve buna bağlı olarak sosyal kimliklerin bireylerin ve toplumların hayatlarındaki önemini kaybettiğini belirtmek öz-tanımlama sürecinin ciddi anlamda eksik kalmasına sebep olacaktır.

Kolektif düzeyde bir grup oluşumunun bireylere sunacağı olumlandırılmış kimlik bileşenleri, o bireylerin ilgili gruba karşı sergileyecekleri aidiyetin konsolide hale gelmesini sağlayacaktır. Zira bireylerin bireysel kimlik yerine sosyal kimliklerini ön plana çıkarmaları için, ilgili kimliklerin onlara pozitif bir imaj sergilemesi, 'öteki'ne göre ayrıcalık ve bir konfor alanı sunması gerekmekte; diğer bir deyişle kendilik saygısına sahip bir benliğe ulaşmasını sağlamalıdır (Turner, 1982: 33). Bireylerin sosyal kimlikleri çerçevesinde aidiyet sergiledikleri ve iç-grup olarak nitelendirilen topluluk, kendisini ona karşı konumlandığı bir dış-gruba ihtiyaç duyacaktır. Aynılık ve farklılık bağlamında ortaya çıkan kimlik algısının sosyal bazda aslında gruplar arası sınırlar çerçevesinde belirginleştiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. İlgili gruplar arası dinamikler ve bireylerin kendilerini ait hissettikleri sosyal kimlik bileşenleri çerçevesinde oluşacak iç-grup tarafsızlığı, bireyin grubuna karşı yaklaşımını da etkileyecek ve bir dış-grup ile yapılabilecek bir karşılaştırmada üstünlük hissi sağlayacaktır (Brehm, vd., 1993: 102). Bu üstünlük hissi, yukarıda da belirtildiği üzere, temelde bireyin sosyal kimlik bileşenine tutunma sebebidir.

Atomcu toplum yapılanması, küreselleşmenin beraberinde getirdiği ve sosyo-politik boyutta ortaya çıkan tek farklılık olmamış; bununla birlikte daha farklı değişiklikler de gözlemlenmiştir. Bütünleşme ve parçalanma süreçleri, küresel ve bölgesel arasında yeni bir dinamiğin ortaya çıkmasına sebep olarak (Antoine, 2017: 3), sosyal kimlik bağlamında yeni alanlar açmıştır. Bölgeselleşme bu noktada, toplumların iç içe geçmiş kimlik yapılanmasına yeni bir bileşen daha sunmaktadır. İlgili bölgedeki politik ve idari yapılanmaya bağlı olan bu yeni kimlik bileşeni için toplumların bölgesel yapılanmaya karşı hissedecekleri aidiyetlerin ne kadar güçlü olacağı ve bölgesel yapılanma ile aralarındaki uyum seviyesi şeklinde iki farklı boyut dikkat çekecektir (Brigevich, 2012). Yukarıda belirtilen kimlik inşası için bilinç sergilenmesi gerekliliği, bölgeselleşme ile birlikte ortaya çıkacak bölgesel farkındalığın oluşması ile birlikte kimliğe karşı hiss edilen aidiyet konsolide hale gelecektir. Bu farkındalık ile bölgesel kimlik, bölgenin bir özelliği haline gelecek; bölgenin kabullenilmesi, normalleşmesi ve uyum süreci ortaya çıkacak ve bu süreç, içinde ilgili bölgenin diğer bölgelerden ayrılan özelliklerini barındıracaktır (Paasi, 2011: 14). Bireysel anlamda aidiyet hissini coğrafi bir alanla

özdeşleştiren bölgesel kimlik, farklı grupların oluşturulması ve bozulması konusunda oldukça belirgin bir rol oynayacak, farklı mücadelelere sahne olacaktır. Paasi'nin (2003) belirttiği üzere, bölgelerin tanımlanması ve buna bağlı olarak bölgesel kimliklerin oluşması politik ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkacaktır.

Bölgesel kimliklerin oluşum süreçleri kapsamında değerlendirilmesi gereken iki unsur bulunmaktadır; kültürel-tarihsel uyum ve politik-ekonomik çıkar (Paasi, 2009: 141). İlk etapta bölgeselleşmenin oluşabilmesi ve farkındalığın yaratılabilmesi için tarihsel ve kültürel bileşenlere ihtiyaç duyulmaktadır; ancak yukarıda da belirtildiği üzere ortak çıkarlar çerçevesinde kurumsal yapılanmaların oluşturulması kimliğin konsolidasyonu için oldukça büyük önem arz etmektedir. Çıkar algısının küresel yapılanmada yeniden ölçeklendirilmesi ve ulus devletlerin küresel rekabet açısından zayıf kalması (Paasi, 2009: 123); politik ve ekonomik güç dengelerinin değişmesini, uluslararası sistem içerisinde farklı aktörlerin güç kazanmasını ve makro ölçekli bölgesel yapılanmaların dikkatleri üzerine toplamasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede kurumsallaşmayla beraber bölgesel sınırların kesinlik kazanması, belirli söylemlerin ilgili dinamikler üzerinden kuruluyor olması, sembollerin yaratılması gibi süreçler; zaten gruplar arası sınır kavramı üzerine kurulan biz/onlar dinamiği, bir diğer deyişle sosyal kimliğin oluşum süreci, için oldukça net bir zemin hazırlamaktadır.

Tüm bu aşamalarda belirtildiği üzere, bölgesel anlamda 'inşa' edilecek bir kimlik bileşeninin oluşum süreci incelemeye alınmaktadır. Kimlik kavramının tanımlanması kapsamında ortaya çıkan farklı yaklaşımlar inşa sürecine karşı şüpheli yaklaşımlar sergilemişlerdir. Örneğin ilkçi yaklaşım, kimliklerin verili ve sabit olduğu gerçeğine odaklanmaktadır; buna göre kimlikler zaten özde vardır ve herhangi bir oluşum sürecinden bahsedilmemektedir. Farklı olarak modernist yaklaşım kimliklerin verili olmalarına karşı çıkmakta ve onların sonradan inşa edilebildikleri gerçeği üzerine yoğunlaşmıştır ve Antonsich (2009) bu çerçevede kimliğin kendisinin değil oluşum süreçlerinin incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Oluşum süreçlerinin incelemeye alındığı bölgesel kimlik kavramı algısı için modernist yaklaşımın daha uygun bir teorik çerçeve sunduğunu belirtmek mümkünken, Entrikin (2002) bölgelerin homojen yapılarının ilgili kimliklerin yapısında büyük önem taşıması kapsamında bölgesel kimliklerin modernist değil ilkçi yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kimlik çalışmaları kapsamında ilkçi/modernist dikotomisi çerçevesinde devam eden tartışmalara bir uzlaşma olarak sunulabilecek olan etno-sembolcü yaklaşım, kimliklerin inşa edildikleri gerçeğini kabul ederken diğer taraftan da bu inşa sürecinin temelini oluşturacak olan unsurların ilkçi yaklaşım kapsamında verili olduğunun üzerinde durmaktadır (Özkırıklı, 2016: 74-75). Bu tartışmalar ışığında, bölgesel kimlik inşasını açıklamak adına en doğru tanımlama etno-sembolcü yaklaşım olacak ve bu çalışmanın teorik altyapısı için de bu yaklaşıma sadık kalınacaktır.

II. BÖLGESEL KİMLİK İNŞASINDA ETKİN BİR ULUSLARARASI AKTÖR OLARAK AVRUPA BİRLİĞİ

Kuruluş amaçlarına uygun olarak kurumsallaşmayı sağlamış örgütlerin oluşturdukları kimlik, ilgili örgütlerin sistem içerisinde varlıklarını sürdürebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Selznick, 1984: 63, Cho, 2007: 158). Ulus-devletlerin beraberinde getirdiği ulusal kimlik algısı var olan en belirgin sosyal kimlik bileşeni olarak kendisini göstermiş ve yine etno-sembolcü yaklaşım çerçevesinde ilgili topluluğun sosyal, siyasi ve kültürel geçmişinin üzerine inşa edilmiştir. Devletler tarafından sivil nitelikte bir kimlik bileşeni olarak sunulan ulusal kimlik, ilgili coğrafyada yaşayanlara kimi zaman etnik, kimi zaman teritoryal bir bağ çerçevesinde sunulmuş (Smith, 2017); ancak küreselleşme ile birlikte bireylerin yer değiştirmeye başlaması ve var olan kimliklerine ek olarak başka kimlikleri edinebilme durumunun ortaya çıkması ile birlikte vatandaşlık şeklinde de algılanmaya başlamıştır. Ulusal kimlik inşasını gerçekleştirmiş ulus-devletlerin çevre devletlerle geliştirdikleri ilişkiler hali hazırda var olan kimliklerin etkileşim içerisine girmesini sağlamış ve bu etkileşim sonucunda aynı coğrafyada bulunan devletler ve toplumlar için ulusal kimliklere benzer şekilde yeni bir sosyal kimlik edinme durumu ortaya çıkmıştır. Daha önce çok bileşenli olduğundan bahsedilen kimlik algısı kapsamında, bölgesel kimlikler yeni bir sosyal kimlik olarak halihazırda var olan ulusal kimliklerin üzerine eklenmektedir.

Bölgesel sınırlarının göreceli bir biçimde belli olduğu ve kurumsallaşmayı sağlayarak bölgesel kimliği oluşturmuş uluslararası örgüt için Avrupa Birliği örnek verilebilir. Beck ve Beck-Gernsheim'a (2001: 24-26) göre, Batı dünyasında bireyler gündelik hayatlarını etkileyen geleneklere değil kurumlar tarafından kendilerine verilen kurumsal kimliğe daha fazla aidiyet sergilerler. Bu anlamda bölgesel örgüt konumundaki AB, bireylere sahiplenebilecekleri yeni bir kimlik vermiş durumdadır.

Avrupalı olmaktan ziyade AB'ye üye olan devletlerin vatandaşlarına örgüt tarafından sağlanan bölgesel kimlik, Bruter (2008: 279) tarafından iki temel nitelik çerçevesinde tanımlanmıştır. Kültürel nitelik (*cultural pillar*) Avrupa kimliğinin ortak kültür, sosyal benzerlikler, değerleri anlatmakta iken; yurttaşlık kapsamında değerlendirilebilecek sivil nitelik (*civic pillar*) kültürel nitelikten farklı olarak politik sistemin sunduğu bir kimlik algısı şeklinde açıklanmıştır. Bu çerçevede AB tarafından sunulan ve sivil bir kimlik olma özelliği sergileyen bölgesel kimlik; birlik üyesi toplumları oluşturan bireyler için yeni bir sosyal kimlik bileşeni olarak ulusal kimlikleri ile eklenmiştir. Bu anlamda AB'ye öncü örgütler bölgede daha önce bulunmuş olsalar da kuruluş amaçları ve hedefleri bakımından bölgesel kimlik ancak AB tarafından sağlanabilmiştir.

Her ne kadar ulus-devletler halen uluslararası sistem içerisinde etkin ve görünürlüğü yüksek yapılar olsalar da küreselleşme etkisiyle uluslararasılaşmış hale gelen ekonomi ve geçişkenliğe izin veren kültürlerin yoğun etkileşimi sonucunda devletlerin egemenlik transferi yoluyla ortaya çıkardığı uluslararası örgütler; kurumsallaşma süreçleri içerisinde yeni ekonomi modellerini, paylaşılan kültürel öğeleri ortaya çıkarırken yeni kimlik algılarını da beraberlerinde

getirmişlerdir. Her uluslararası örgüt için aynı yargıya varmak mümkün değildir. Nihayetinde küresel, bölgesel olarak ayrılan uluslararası örgütlerin kuruluş amaçları da savunma temelli, ekonomik temelli, politik temelli olmak gibi farklılıklar göstermektedir. Örgütleri ortaya çıkaran ulus-devletlerin hangi oranda egemenlik transferi yaptığı da yine uluslararası örgütün ne kadar etkin olacağını belirleyen bir faktör olmakla birlikte, ilgili örgütün kendisine üye olan devletlerin vatandaşları konumundaki bireylere neler sunacağını da belirlemektedir. Sözü edilen egemenlik transferi ister istemez örgütün karar alma mekanizmasını belirlemekte ve yoğun egemenlik transferinin söz konusu olduğu örgütlere uluslar üstü bir yapı kazandırmaktadır. Bu anlamda çalışmanın odak noktası olan bölgesel kimlik ile alakalı olarak örnek olarak verilen AB'nin kuruluş amacı ve zaman içerisinde geçirdiği değişim göz önüne alındığında, uluslar üstü bir yapı olarak uluslararası sistem içerisinde bulunduğunu söylemek mümkün olacaktır.

1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olarak kurulan yapı, tarihsel süreçler sonucunda AB'ye evrilmiştir. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluşu ile ortaya konan ekonomik perspektif ve hedeflere, daha sonra politik perspektif ve hedeflerin de eklenmesi ile birlikte AB'nin ortaya çıkması sonucunda birlik üyesi devletleri tanımlayan üyelik durumu, toplumlar için yeni bir sosyal kimlik ortaya çıkarmıştır. Kimlik inşası sürecinde etkili olan; paylaşılan tarihsel geçmiş, kültür, dil yakınlığı gibi olgulara sahip olan ve hali hazırda kültürel kimlik olarak Avrupalı olan toplumlar, AB'nin kurumsallaşmasını tamamlaması ile birlikte yeni bir kimlik bileşenine sahip olmuş ve AB'ye üye olmaktan dolayı kazanılan sivil kimlik ortaya çıkmıştır. Kurumsallaşma sonrasında ortaya çıkan bu kimlik, ortak politik hedeflerin bir yansımasıdır (Giesen, 2003: 22). AB tarafından ekonomik iş birliği ve kültürel paydaşlık üzerine inşa edilen bu kimlik yeni bir vatanseverliği de beraberinde getirmiş ve bölgeye bağlılığı arttırmıştır (Hooghe ve Marks, 2001). Ekonomik iş birliğinin artırılması ve paylaşılan kültürel öğelerin ön plana çıkarılması ile bölgesel kimlik algısı daha konsolide bir hale getirilmiştir (Roca ve Oliviera-Roca, 2006). Örgütün AB bağlamında oluşturduğu bu bölgesel kimlik, üyelerin ekonomilerini geliştirme isteğinin üzerine konumlandırılmış ve üye devletlerin vatandaşlarına sağlanan bir kimlik olmakla birlikte göçmenler tarafından da cazip bir kimlik bileşeni olarak algılanmıştır (Paasi, 2009: 139). Bu kimliğin ortaya çıkmasında ortak tarih geçmiş ve paylaşılan tecrübenin yanında ortak gelecek algısı ve hayali de önemlidir. AB kimliğine, bir nevi AB vatandaşlığına, giden tarihsel süreçte bu ortak gelecek algısı 1999 yılında dönemin Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi (1999) tarafından şu sözlerle dile getirilmiştir; “[...] Malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşımına dayanan bir gümrük birliği ve tek bir pazar oluşturduk. Tek bir para birimi ile ekonomik ve parasal bir birlik oluşturduk. Ortak kurumlar ve doğrudan seçilmiş bir Avrupa Parlamentosu ile siyasi birliğin temellerini attık. Şu anda inşa etmemiz gereken şey, güçlü bir paylaşılan ortak kader duygusu ile desteklenen kalpler ve zihinlerin birliğinden oluşan ortak Avrupa vatandaşlığı duygusudur [...]”.

AB sınırlarını oluşturan ulus devletlerin hali hazırda bölge içerisinde yer alması dolayısıyla, bahsi geçen bölgesel kimliğin direkt olarak coğrafya ile ilişkilendirilmesi mümkündür (Risse, 2010). Birinci ve İkinci Dünya savaşları gibi mücadeleler sonunda ulusal sınırların kesinlik kazandığı Avrupa'daki ulus devletler hali hazırda köklü ulusal kimliklere sahip konumdadır. Ulusal kimlik inşa aşamasını tamamlamış bu devletlerin egemenlik transferi ile güç verdiği AB'nin, Avrupa tarihi üzerine inşa etmeye başladığı bu sosyal kimliğin bireyler tarafından sahiplenilmesinde ortak gelecek hayalinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Karl Deutsch'a (1966) göre ortak çıkar duygusu ortak kimlik anlayışının gelişmesinde ve sahiplenilmesinde etkilidir. AB'nin kurumsal politikaları ve girişimleri ile artırılan refah seviyesi bireylerin geleceğe dair AB'nin çizdiği hedeflere umutla bakmasını sağlamıştır.

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilecek AB için bahsi geçen bölgesel kimlik, küreselleşme ile mücadele etmek için oluşturulmuş bir araç değildir (Millard ve Christensen, 2004). Bu anlamda birliğe yeni üyeler alınması, oluşturulan bölgesel kimlik için bir tehdit olarak görülmemiştir. Birliğin kuruluşu ile tesis edilen güven sistemi, farklı devletlerin uyum içerisinde var olması sağlanmıştır (Paasi, 2003: 1-2). Hali hazırda genişleme politikasına sahip olan AB'ye, her genişleme dalgası ile yeni üyeler katılmış; ancak birlik, ortak değerlerini korurken farklılıkları da kabul etmiş ve kendisine 'çeşitlilikte birlik' sloganını belirlemiştir. Bu durum bahsi geçen sosyal kimliğin kurumsal politikalarla belirlenmesinde farklılıkları da değerlendirmeyi ve bu farklılıkları da kabul etmeyi beraberinde getirmiştir. Her ne kadar genişleme politikasına sahip olsa da göreceli olarak sınırları belli olan AB'nin, bu sınırlar içerisinde paylaştığı kültür, din, dil yakınlığı gibi değerler birlik üyeleri için 'öteki'nin ne olduğunun belirlenmesinde kullanılmaktadır. Nihayetinde yukarıda bahsedilen kimlik olgusunun sahiplenilmesinde 'biz' algısının açıklanması kadar 'öteki'nin ne olduğunun da belirlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda Avrupa'nın kültürel mirası üzerine; işleyen demokrasi, insan hakları, eşitlik, hukukun üstünlüğü gibi olguların konulması ile ortaya çıkan AB algısı, bahsi geçen yeni sosyal kimliği meydana getirmiştir. Artık AB'ye üye olmanın ortak tarihe paydaş olmanın yanında yukarıda sayılan değerlere de sahip olmak demek olduğu ortadadır. Birliği oluşturan devletlerin üzerinde anlaştıkları yeni normlar, üyeler tarafından kabul edilmekle birlikte ulusal normlar için bir ikame sağlamamaktadır. Paylaşılan değerler üzerine inşa edilen bu yeni normların AB'ye üye devletlerin ulusal normları baz alınarak ortaya çıkarıldığını da söylemek mümkündür.

Yaşanan tarihsel süreç sonunda AB'ye üye devletlerin vatandaşları AB'ye üye olmaktan dolayı sahip oldukları yeni sivil kimlikleri sayesinde birlik sınırları içerisinde özgürce seyahat etmekte, yine aynı sınırlar içerisinde istedikleri ülkeye yerleşebilmektedir. Diğer taraftan, bölgesel kimliğin ortaya çıkışı ile birlikte bireyin kendi içerisinde bir kimlik kargaşası yaşaması ve egemen konumdaki ulusal kimliği ile çatışmaya girme ihtimali de bulunmaktadır (Radcliffe ve Westwood, 1996: 109). Bu kargaşa sadece bölgenin tam olarak neresi olduğu ile alakalı değil, aynı zamanda farklı katmanlarda yer alan kimliklerin ne anlama geldikleri ile de

ilgili olabilmektedir (Casey, 2011). Ancak bugün gelinen noktada AB tarafından sağlanan bu yeni sosyal kimliğin üye devlet vatandaşlarının sahip olduğu ulusal kimlikler ile uyumlu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nihayetinde bölgesel bir örgüt tarafından ortaya konan bu kimliğin inşasında ulusal ya da yerel kimlikler reddedilmemiştir. Ulusal kimliklerle örtüşen, örgüt eliyle ortaya konmuş bölgesel kimlik, bölge içerisindeki rekabetçi ortamla birlikte üyeler arasındaki güvenlik ikilemini de ortadan kaldırmıştır (Jesse ve Williams, 2005: 9). Bu yeni kimlik bireylerin hali hazırda sahip olduğu ulusal kimlik duygusunda herhangi bir azalmaya ya da birlik içerisindeki devletlerden herhangi birinin ulusal kimliğinin ortadan kalkmasına sebep olmamıştır (Antonsich, 2009). Zaten teorik olarak da kimliklerin iç-içe geçmiş yapısı, bir kimlik bileşeninin ön plana çıkması veya yeni bir kimlik bileşeninin kimlik algısına dahil olması durumlarını diğer bileşenler için bir tehdit olarak değerlendirmemektedir. Bahsedilen uyum sonucunda yeni sosyal kimliğin birey tarafından kabul edilmesi ile bir üst katman ortaya çıkmaktadır.

AB vatandaşlığının ulusal kimliklere eklenen yeni bir kimlik bileşeni olduğu ve ulusal kimliklerin yerini almayacağı AB tarafından da belirtilmiş durumdadır (EU citizenship). Risse'e (2010) göre ulusal kimliklerden üstün olmayan Avrupalı kimliğinin ulusal kimliklerin yerini alması mümkün olmadığından var olan ulusal kimliklerin üzerine çıkılmış bir katman olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Örnek olarak bir İspanyol vatandaşının sahip olduğu ulusal kimlik kartı üzerinde artık AB Bayrağı da yer almaktadır. Katalan bir İspanya vatandaşı için artık taşıdığı kimlik bileşenlerine yenisi eklenmiş durumdadır. Önce Katalan, sonra İspanyol olan birey artık AB vatandaşı konumuna da gelmiştir. Bu anlamda uluslararası örgütler tarafından ortaya konan yeni kimlik; bireylerin ulusal, yerel ya da etnik kimliklerini serbestçe dile getirebileceği bir alan olma özelliği de taşımaktadır (Jesse ve Williams, 2005). Bu yeni kimliğe dair AB üye ülke vatandaşlarının farkındalığını ölçen en güncel çalışma Avrupa Komisyonu'nun 2016 yılına ait raporudur. Rapora göre birliğe üye ülke vatandaşlarının %87'si taşıdıkları AB kimliğinden haberdar durumdadır (European Commission, 2016). Her ne kadar bu durum AB kimliğinin birey tarafından kabul edildiğini göstermese de o birey AB dışındaki devletler için AB kimliği ile tanınacaktır. Bu anlamda AB 'biz' algısını geliştirirken, 'onlar' tarafından nasıl görüleceklerini de ortaya koymaktadır. Hali hazırda bulunan ulusal kimliklere eklenen bölgesel kimlik AB'ye üye devlet vatandaşlarının 'öteki'ler tarafından Avrupalı olarak görülmesini sağlamıştır. Bu yeni kimlik, birlik üyesi devletlerin vatandaşları için son katman olurken diğerlerinin gördüğü ilk katman olmuştur. Avrupalı olma durumu 'öteki'ler tarafından üyelerin ulusal kimliklerinden öte, bir çatı kimlik halinde algılanır hale gelmiştir (Chaban vd., 2006). AB tarafından ortaya konan sosyal kimlik, paylaşılan değerleri ön plana çıkarırken 'öteki'lerden nasıl farklı olduklarını ve hangi noktalarda ayrıldıklarını da belirtmekte ve böylelikle kimlik inşası sürecinde gerekli olan 'öteki'nin tanımlanması da tamamlanmaktadır. Bu anlamda beklentilerin kurumsal uygulamalar, semboller ve söylemlerle görünür hale geldiği bölgesel bilinç (Paasi, 2003), AB tarafından oluşturulmak ve grup içi üyeler

tarafından kabul görmeye birlikte; bölge dışında yaşayan insanların da bölgeye dair geliştirdikleri bölgesel bilinç ile konsolide hale gelmiştir (Paasi, 2011: 13).

İnşa edilen kimliğin sahiplenilmesinde etkili olan bayrak, marş gibi semboller (Kertzer, 1988: 61) zaten halihazırda AB tarafından oluşturulmuş durumdadır. Gerekli sembollerin varlığı, coğrafi sınırların belirli olması, bölgesel bilincin bulunması ve 'biz' ve 'onlar' tanımlarının yapılması sonucunda AB kurum ve politikaları ile birlikte başarılı bir bölgesel kimlik yaratılmış ve hem bölgedeki hem de bölge dışındaki topluluklar tarafından kabul görmüş durumdadır.

III. BÖLGESEL KİMLİK İNŞASINDA ETKİSİZ BİR ULUSLARARASI AKTÖR OLARAK AKDENİZ İÇİN BİRLİK

Yukarıda bahsedilen Avrupa bölgesi gibi kültürel kimliğin bulunduğu bir başka bölge de Akdeniz Havzası'dır. Coğrafi olarak tasvir etmesi görece kolay olan bölgedeki kültürel kimliğin, bölgeye özel devletlerarası bir örgüt bulunmasına rağmen sosyal bir kimliğe dönüşemediğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Avrupa özelinde anlatılan kurumsallaşma ile ortaya çıkan bölgesel kimliğin, Akdeniz Havzası'nda neden ortaya çıkmadığının incelenmesi uluslararası örgütlerin bölgesel kimlik inşasında ne derece etkili olduklarını ortaya koyacaktır.

Akdeniz olarak nitelendirilen alan kuzeyinde Avrupa, güneyinde Afrika ve doğusunda Levant Bölgesi'nin bulunduğu denizi işaret etmektedir. Akdeniz Havzası çok kültürlü, çok dilli ve birçok etnik kimliğe sahip insan topluluklarının yaşadığı bir coğrafyadır. Akdeniz'e kıyısı olan topraklar tarih boyunca ticaret yollarına, aktörler arasındaki savaşlara ve bu savaşlara bağlı olarak göçlere ev sahipliği yapmıştır. Bu noktada bahsi geçen havzanın sadece denize kıyısı olan devletler için değil, bölge dışında kalan devletler için de bir ilgi alanı olduğunu belirtmek mümkündür. Dil, din, etnik kimlik gibi çeşitliliğin olduğu Akdeniz Havzası'nda yer alan devletlerin gelişmişlik düzeylerinin aynı olduğunu söylemek mümkün olmamasına karşın, bu devletlerin bölgedeki çıkarları için iş birliğine gitmesi gerektiğini iddia etmek mümkündür. AB örneğinin gösterdiği iş birliğinin herkesin çıkarına olabileceği bir kurumsal yapının kurulması fikri Akdeniz Havzası'nda yer alan devletler arasında uzun süre gündemi meşgul etmiş ancak kurumsal bir yapı olmaksızın çok taraflı anlaşmalar ile iş birliği yapılma yoluna gidilmiştir. Akdeniz Havzası'nın hemen kuzeyinde yer alması ve bünyesinde Akdeniz'e kıyısı olan devletleri bulundurması sebebiyle Avrupa-Akdeniz iş birliğine yönelik politikalar, AB tarafından belirlenmiştir. Geliştirilen tüm ikili ve çoklu iş birliklerine rağmen Akdeniz Havzası'nda yer alan kurumsal bir yapıya yani, uluslararası örgüte duyulan ihtiyaç ortadan kalkmamıştır.

Kuruluşundan önceki dönemde yaşanan gelişmeler ve tartışmalar örgütün bugünkü ismi ile kurulmasına neden olmuştur. Akdeniz İçin Birlik örgütüne giden süreci başlatan Barselona Süreci, 1995 yılının Kasım ayında İspanya'nın Barselona kentinde gerçekleştirilen konferans ile başlamıştır. Konferansta ilan edilen Avrupa-Akdeniz Ortaklığı mekanizması daha sonraki yıllarda geliştirilerek 2008 yılında Akdeniz İçin Birlik örgütüne dönüşmüştür (IEMed, 2015). Akdeniz İçin Birlik ismiyle bölgede uluslararası bir örgüt konumunda yer alan yapı, fikrin ilk ortaya çıktığı Barselona Süreci ile kuruluşunun gerçekleştiği 2008 yılına kadar geçen süre

içerisinde değişime uğramıştır. 1995'te ilan edilen Avrupa-Akdeniz Ortaklığı mekanizmasının yeniden ele alınması ve zamanın şart ve gereklerine göre gerekirse güncellenmesi amacıyla 2006 yılında başlatılan girişim 2007 yılında dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy önderliğinde devam etmiştir. AB örneğinden yola çıkılarak benzer bir yapıyı Akdeniz Havzası için hayata geçirmek adına yapılan girişimlerde aslında AB gibi bir yapı ile Akdeniz Birliği şeklinde öngörülmüştür (Holm, 2007). Ancak Akdeniz Havzası'na kıyısı olan ülkelerin bir kısmının zaten AB'ye üye olması, bu ülkeler için kurulacak bir Akdeniz Birliği'ne üyeliğin AB'yi doğrudan etkileyeceğine dair tepkiler sonucunda, Fransa'nın öncülüğünde Akdeniz Birliği kurmak için başlatılan proje Akdeniz İçin Birlik olarak şekil değiştirmeye başlamıştır (Kyprianou, 2016). Akdeniz İçin Birlik'in kuruluş kararının verildiği 2008 yılında gerçekleştirilen Paris Zirvesi'nde yaşanan tartışmalar; AB'ye üye ancak Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerin katılımlarının AB'nin bölgedeki çıkarlarını ve bölgeye yönelik politikalarını etkileyeceği üzerine odaklanmış ve AB'nin tüm üyelerinin üye olarak yer alacağı kurumsal bir yapı kurulmasına karar verilmiştir. Projenin Akdeniz Birliği'nden Akdeniz İçin Birlik'e değişimi ile birlikte; özellikle AB üyeleri tarafından sunulan Akdeniz Birliği kurulması halinde Akdeniz Havzası'nda hem AB hem de Akdeniz Birliği'nin ortaya çıkmasıyla yaşanabilecek olası çift başlılık durumu ortadan kalkmıştır. Sonuç itibarıyla Akdeniz İçin Birlik örgütü hem Akdeniz Havzası'na kıyısı olan devletleri hem de Akdeniz'e kıyısı olmayan ancak AB'ye üye olan devletleri içerisinde barındıran bir yapıya bürünmüştür. Bölgesel örgüt görüntüsü sergileyen uluslararası örgütün, bölge dışından üyelerinin olması Akdeniz İçin Birlik örgütünün gerçekten bölgesel bir örgüt olup olmadığı tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Bugün itibarıyla Genel Sekreterliği İspanya'nın Barselona şehrinde bulunan Akdeniz İçin Birlik örgütü, yapısı itibarıyla etkinliği tartışmalı olan bölgesel bir uluslararası örgüttür.

Kuruluş sürecinde yaşanan tartışmalar ve Akdeniz Birliği kurma fikrinin Akdeniz İçin Birlik kurma fikrine evrilmiş olması akıllara hem Akdeniz Havzası'nda yer alan hem de bu bölgede yer almayan ülkeleri bir araya getiren olgunun ne olduğu sorusunu getirmektedir. Yukarıda belirtilen ve AB'de etkin konumda olan coğrafi, kültürel, tarihsel paydaşlık durumunun, Akdeniz Havzası için de geçerli olduğu söylenebilir ancak bölgesel örgüt konumundaki AB'nin bu anlamdaki etkinliğinin Akdeniz İçin Birlik için de geçerli olabileceğini iddia etmek mümkün değildir. Bu noktada Akdeniz Havzası'na kıyısı olan ve olmayan ülkeleri Akdeniz İçin Birlik çatısı altında bir araya getiren temel fikrin, bölgede çıkar sahibi olmak olduğu söylenebilir. AB örneğindeki paydaşlık durumunun bulunmaması, Akdeniz İçin Birlik örgütünün kurumsal olarak neyi temsil ettiğinin belirlenememesine de sebep olmaktadır. Akdeniz Havzası'nın hali hazırda kuzey ve güney olarak ikiye bölünmüş olması ve kuzey ile güney arasındaki tarihsel geçmişin kuzeyin güneye üstünlük kurma çabalarından oluşması, gelişmişlik düzeyi olarak da Kuzey Akdeniz'de yer alan devletlerin Güney Akdeniz'dekilere göre daha iyi durumda olması; Akdeniz Havzası'nın iki yakasının iş birliğine girmesinin bölge için gerekli olduğunu ortaya koymakla beraber bu iş birliğinin

zorluğuna da dikkat çekmektedir. Ortak tarihsel geçmiş ve paylaşılan kültürel öğeler üzerine kurulmuş AB’de, üyelerin gelişmişlik düzeylerinin birbirine yakın olduğu ve ekonomik sistemlerinin birbirine benzer olduğu göz önüne alındığında; tüm bu üyelerin Akdeniz İçin Birlik örgütüne üye yapılması ile birlikte kuzey ve güney Akdeniz arasındaki uçurumun daha da derinleştiğini söylemek mümkündür. Akdeniz Havzası’na kıyısı olan AB üyeleri yanında diğer üyelerin de karar alma mekanizması içerisinde bulunması, ister istemez AB’nin ve üyelerinin çıkarlarının güney Akdeniz’de bulunan devletlerin çıkarlarına göre önceliklendirilmesi durumunu ortaya çıkarmıştır.

Akdeniz İçin Birlik örgütüne AB’nin tüm üyelerinin üye yapılması, örgütün Akdeniz özelinde temsil yeteneğinin sorgulanmasına yol açmakla kalmamış, aynı zamanda ilgili bölgenin Akdeniz’den çıkarak Avrupa-Akdeniz olarak algılanmasına yol açmıştır. Bölgesel bir örgüt olma iddiası ile kurulan Akdeniz İçin Birlik örgütünün kapsadığı coğrafi alanın genişlemesi, AB örneği ile açıklanan kurumsallaşmış yapının bölgesel kimliği oluşturması açısından Akdeniz İçin Birlik özelinde ne derece geçerli olabileceği sorusunu akıllara getirmektedir. Örgütün kuruluşuna giden yolda ortaya atılan ilk fikir olan Akdeniz Birliği kurumsal bir yapıya bürünmüş olsaydı hem örgütün kapsadığı coğrafi alan kesinlik kazanacak hem de bu kesinlik kazanan coğrafi alan üzerinde oluşturulabilecek bölgesel bir kimlik mümkün olabilecekti. Ancak Akdeniz Birliği’nden Akdeniz İçin Birlik’e evirilen yapıda bölgenin Akdeniz dışına genişlemesi ile beraber Akdeniz Havzası paydaşlığı olmaksızın üyelerin bulunması durumu, Akdeniz İçin Birlik örgütünün bölgeyi temsil etme iddiasını ortadan kaldırmıştır. Diğer bir deyişle, AB’ye üye olmanın ne demek olduğu net iken Akdeniz İçin Birlik üyeliğinin tam olarak ne olduğunu betimlemek zorlaşmaktadır.

Akdeniz İçin Birlik örgütünün operasyonel kapsamına bakıldığında, örgüte üye devletlerin toplumlarının hayatını doğrudan etkileyecek politikalar yerine devletlerin gelişmesi ve kalkınmasına yönelik politikaların tercih edildiği görülmektedir. Akdeniz İçin Birlik örgütünün resmi internet sitesine göre, örgütün politikaları kapsamında belirlenen projeler üç alanda yoğunlaşmaktadır; kalkınma, entegrasyon ve istikrar (UfM). Görüldüğü üzere bu alanlarda gerçekleştirilecek projeler, Akdeniz İçin Birlik’e üye devletlerin toplumlarını doğrudan değil de dolaylı yoldan etkileyebilecek projelerdir. Örgütün AB’de olduğu gibi bireylerin hayatlarını doğrudan etkileyecek ve dolayısıyla bölgesel kimliğin oluşumuna katkı sunabilecek, serbest dolaşım, insan hakları, ortak eğitim alanı, ifade özgürlüğü vb. gibi projelere yönelmediğini söylemek mümkündür. Bu duruma gerekçe olarak örgütün kurumsallaşma sürecinin devam ettiğini ve bu süreçte öncelikli alanların devletlerin kalkınmasına yönelik olarak belirlendiğini söylemek mümkün olsa da kuruluş öncesi ve sonrası yaşanan tartışmalara bakıldığında bireyleri doğrudan etkileyecek politika vizyonuna dair siyasi bir beyanın da olmadığı görülecektir.

Kültürel açıdan değerlendirildiğinde hali hazırda gündelik hayatta kullanılan ve karşılığı olan ‘Akdenizli’ tanımlamasının varlığından söz etmek mümkündür. Akdeniz Havzası’nın çevresinde yer alan devletlerin tarihsel süreç içerisinde birbirlerini etkiledikleri ve kültür geçişkenliğine sebep oldukları

söylenbilir. ‘Akdenizli’ betimlemesi ile; aynı deniz etrafında yaşayan, mutfakları birbirine benzeyen, yaşam biçimleri benzerlik gösteren insanlardan bahsedilmektedir (Toprak, 2006). Ulusal kimlikleri arasında benzerlik olmamasına rağmen kültürel öğelerin paylaşımında olduğu Akdenizli kullanımında, ortak değerler çerçevesinde bölgede yer alan topluluklar tarafından ne derece farkındalık sergilendiği tartışmalıdır. Avrupa örneğindeki benzerlikler AB tarafından öne çıkarılırken, farklılıkların da ‘çeşitlilikte birlik’ sloganıyla kabul edildiğinden daha önce bahsedilmişti. Benzer bir durumun Akdeniz için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Akdeniz Havzası’nda yer alan devletlerin birbiri ile olan sorunları yanında kültürel benzerlikleri öne çıkaracak kurumsal bir yapının olmaması farklılıkların da uzlaşmacı bir noktada buluşamamasına sebep olmaktadır. Havza coğrafyasından birlik coğrafyasına geçildiğinde ise durum daha da karmaşık hale gelmektedir. Akdeniz İçin Birlik örgütünün üyeleri bakımından kapsama alanının Avrupa-Akdeniz’e genişlediği göz önünde bulundurulduğunda, örgüt üyelerinin benzerlikleri azalırken farklıları artmaktadır. AB’nin politika ve girişimleri ile ortak karakteristik özellikleri belirleyerek inşa ettiği bölgesel kimliğin, Akdeniz özelinde Akdeniz İçin Birlik örgütü tarafından mevcut yapısı içerisinde oluşturulması mümkün değildir. Kuzey ve güney bölgeleri ile ifade edilen Akdeniz Havzası’nı temsil edecek kurumsal bir yapı iddiası ile kurulan Akdeniz İçin Birlik örgütünün aynılıklar ve farklılıklar bağlamında bir kimlik inşa etmesini beklemek yanlış olacaktır. Mevcut kurumsal yapısı ve üyelik statüsüyle örgütün en fazla ortaya koyabileceği temsiliyet Avrupa-Akdenizli (Avro-Akdenizli) şeklinde olacaktır ki bunun da özellikle güney Akdeniz’de yer alan devletler için bir karşılığı bulunmamaktadır.

Akdeniz Havzası’nda yer alan devletler arasındaki farklılık demokrasi geçmişlerine bakıldığında da görülmektedir. Güney Akdeniz’deki devletlerin kuzeyde yer alanlara göre çok daha geç bağımsızlık kazanmış olmaları ulusal kimliklerinin oluşum sürecinin daha geç tamamlanmasına sebep olmuştur. Bu anlamda AB’nin oturmuş ulusal kimlikler üzerine bölgesel bir kimlik inşa etmesi mümkün olmuşken Akdeniz için benzer bir durum geçerli olamayacaktır. Ayrıca, kuzeyde uzun bir geçmişe sahip olan ulusal kimlik algısı, modern toplum algısı ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği atomcu toplum yapılanmasının; Akdeniz Havzası’nın her iki tarafı için aynı derecede kendisini göstermesini ve yeni bir kimlik bileşenine yaklaşımın benzer olmasını beklemek de gerçek dışı olacaktır. Zira henüz yarım yüzyıllık geçmişe sahip olan bağımsız bir ulusal kimliğin ve bu çerçevede oluşan politik kültürün coğrafyanın diğer kısmı ile de aynı dinamiklere sahip olması beklenemeyecektir. Diğer taraftan, Akdeniz İçin Birlik örgütüne üye olan ancak Akdeniz Havzası’nda yer almayan devletlerin Akdeniz Havzası’na ait bölgesel bir kimliğe ihtiyacı olmadığından Akdeniz İçin Birlik örgütünün bölgesel kimlik inşasına yönelik politika belirlemesini beklemek de mantıklı olmayacaktır. Nihayetinde hali hazırda Avrupalı olan ve ulusal kimliğinin yanında bölgesel bir kimliğe de sahip AB’ye üye durumda olan devletler için Akdeniz Havzası’na kıyıları olsa dahi Akdenizli olmak bir zorunluluk değil bir tercih olma durumundadır. Kuzey ile güney arasında birçok alanda karşımıza çıkan kuzey

üstünlüğü, bu noktada da kendisini göstermektedir. Kuzey Akdeniz’de yer alan devletlerin bu görel üstünlüğünün zamanla giderek artması, kuzeyin baskınlığını da beraberinde getirmiştir. Bu noktada egemen hale gelen kuzey Akdeniz’in ortak kültürel bileşenleri erozyona uğratarak kendine benzetmeye başladığını iddia etmek mümkündür.

Yukarıda bahsedilen kültürel Akdenizlilik kimliğinin kurumsal bir yapısının olmaması, bu kültürel kimliğin ancak istenmesi halinde Akdeniz Havzası’nda yaşayan bireylerin sahiplenmesi ile ortaya çıkabileceğini göstermektedir. Kültürel kimliğin kurumsal politikalar ile sivil nitelikte bir bölgesel kimliğe dönüşmemiş olması sebebiyle, ilgili kimlik Akdeniz Havzası dışındaki toplumlar için bir anlam ifade etmemekte, diğer bir deyişle bölge dışındaki toplumlar için farkındalık oluşturarak bir ‘öteki’ yaratamamıştır. Kurumsallaşma ile birlikte sivil bölgesel kimliği inşa ederek bireylere ayrı bir bileşen olarak sunan AB tecrübesinin Akdeniz özelinde gerçekleşme ihtimali Akdeniz İçin Birlik örgütünün kuruluşu esnasında verilen kararlar ile ortadan kalkmış durumdadır. Akdeniz Birliği fikri ile başlayan kurumsallaşma çalışmalarının Akdeniz İçin Birlik örgütü ile vücut bulmuş olması, AB tecrübesinden faydalanılması fırsatının kaçırılmasına sebep olmuştur.

SONUÇ

Kimlik olgusu hem bireylerin kendilerini tanıtmaları hem de başkaları tarafından tanınmaları konularında büyük önem taşımaktadır. Toplumsal özellikler ve tecrübelerle eklemlenen öğretilerle şekillenen kültürel kimlik, tarihsel süreç içerisinde sabit ve verili bir özellik sergilerken, sivil nitelikteki kimliklerin kurumlarca tanımlanması ve bireylere sunulması gerekmektedir. Ulus-devletlerle birlikte konsolidasyonu sağlanan ulusal kimlikler, bireylere belirli haklar sağlamak ve onların kimlik inşasına eklemlenen sosyal kimlik bileşeni olarak hayatlarında yer almaktadır.

Küreselleşme ile birlikte hem devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri farklı bir boyuta evrilmiş, hem de birey mobilitesi artmıştır. Bu değişiklik kapsamında devletlerarası ilişkilerin yoğunlaşarak artması sonucu devletlerarası örgütler ortaya çıkmış ve uluslararası sistem içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır. Devletler tarafından egemenlik transferi ile güç verilen uluslararası örgütlerin hepsinin sistem içerisinde etkin olduğunu söylemek mümkün değildir. Uluslararası örgütler kuruluş amaçlarına ve hedeflerine göre farklılaşmakla birlikte asıl fark kendilerine transfer edilen egemenlik seviyesinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak, uluslararası sistem içerisinde egemen güç olan devletler tarafından kurulan bu örgütlerin ne kadar güçlü olduklarına göre sisteme etkilerinin o derece az ya da çok olduğunu iddia etmek mümkündür (Ness ve Brechin, 1988). Kuruluş aşamasında verilen kararlara göre şekillenen uluslararası örgütlerin yaşam süreleri ve bu süre içindeki etkinlikleri yine kuruluş aşamasında devletler tarafından yapılan tercihlerce belirlenmektedir.

Çalışmaya konu olan bölgesel kimliğin oluşum sürecinde de yine bu kimliği etno-sembolcü yaklaşım çerçevesinde inşa etme şansı bulunan uluslararası örgütün ne kadar güçlü ve sistem içerisinde ne kadar etkin olduğu önem arz

etmektedir. AB örneğinde görüldüğü üzere bölge içerisindeki devletlerin birbirleriyle olan tarihsel rekabetlerinden vazgeçerek iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulmuş bir uluslararası örgütün hem kurumsallaşma süreci hem de sonrasında ortaya koyduğu politikalar, uluslararası sistem içerisinde etkinlik göstermektedir. Coğrafi yakınlığa ek olarak ortak çıkarların varlığı ile önce ekonomik perspektif çerçevesinde ortaya konan kurumsal yapı politik perspektifin de eklenmesi ile güncel niteliğine kavuşmuş; AB, ortaya koyduğu kurumsal politikalar ile tarihsel geçmiş ve paylaşılan kültürel öğeler üzerine sivil nitelikte bölgesel bir kimlik inşa ederek bölgede yaşayan, hali hazırda birliğe üye devletlerin ulusal ve kültürel nitelikte Avrupalılık kimliğine sahip olan bireylerine yeni bir sosyal kimlik kazandırmıştır.

Kültürel kimliğe sivil bir nitelik de kazandırmayı başaran AB'nin ortaya koyduğu misyon ve kendine belirlediği vizyonun Akdeniz İçin Birlik örgütünde bulunduğunu söylemek mümkün olamayacaktır. Akdeniz İçin Birlik örgütünün Akdeniz Havzası'nı aşan bir coğrafyayı kapsaması ve içerisinde üye olarak Akdeniz Havzası'nda yer almayan devletleri de bulundurması durumu; örgütün kuruluşunda verilmiş bilinçli bir karar olmakla birlikte, örgütün Akdeniz Havzası'nı tam anlamıyla temsil etme iddiasını da ortadan kaldırmıştır. Hali hazırda kuzey ve güney olarak ikiye bölünmüş olan bölgenin güneyinde yer alan devletlerin birbirleriyle olan rekabetlerinin henüz ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Devletlerin kendi çıkarlarına göre dizayn etmeye çalıştıkları örgütlerde, üyelerin yönetimde etkin olmak üzere birbirleri ile mücadeleye girmelerinin olağan karşılanması durumunun (Koremenos vd., 2001), Akdeniz İçin Birlik örgütünde gerçekleştiğini belirtmek mümkündür. Akdeniz Havzası'nın tarihsel önemi çerçevesinde ortaya çıkmış Akdenizlilik kültürel kimliği kurumsal politikalar aracılığıyla sivil nitelikte bölgesel bir kimliğe dönüştürülemediği. Bir taraftan AB'nin sahip olduğu sınır kavramını başka bir örgüt ile iç içe geçmişlik durumu sebebiyle net bir şekilde ortaya çıkaramamış diğer taraftan kimliklerin kendisini konumlandırmak için ihtiyaç duyduğu bir 'öteki' algısı oluşturamamış olan Akdeniz İçin Birlik örgütü bölgesel kimlik inşası konusunda başarıya ulaşamamıştır.

Sonuç olarak iki bölgesel örgüt olan AB ve Akdeniz İçin Birlik karşılaştırıldığında, her iki bölge için de tarihsel geçmiş ve ortak değerler temelinde şekillenmiş birer kültürel kimliğin varlığına karşın; bu kültürel kimliğin politik oluşum aracılığıyla sivil nitelikli bölgesel bir kimliğe dönüştürülmesinde kurumsallaşmasını sağlamış ve bölgeye yönelik politikalarını belirleyerek uygulamaya koymuş olan AB'nin başarılı olduğu; ancak Akdeniz İçin Birlik örgütünün örgüt yapısı ve ilgili politika eksiklikleri sebebiyle başarılı olamadığı açıkça görülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Antoine, B. (2017). GLO Discussion Paper. *New Regional Identities in a Global World*, 13. Maastricht: Global Labor Organization - GLO. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/155275/1/GLO_DP_0013.pdf. Erişim Tarihi: 21.08.2020.
- Antonsich, M. (2009). National Identities in the Age of Globalization: The Case of Western Europe. *National Identities*, 11(3), 281-299. <https://doi.org/10.1080/14608940903081085>.
- Ashforth, B. E., & Johnson, S. A. (2001). Which Hat to Wear? The Relative Salience of Multiple Identities in Organizational Contexts. İçinde D. J. Terry, & M. Hogg (Ed.), *Social Identity Processes in Organizational Contexts* (ss. 31-48). New York: Psychology Press.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2001). *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: Sage.
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization*. London: Sage.
- Brehm, S. S., Kassin, S., & Fein, S. (1993). *Social Psychology*. Boston: Houghton, Mifflin and Company.
- Brigevich, A. (2012). Peeling Back the Layers: Territorial Identity and EU Support in Spain. *Regional and Federal Studies*, 22(2), 205-230. <https://doi.org/10.1080/13597566.2012.668136>.
- Bruter, M. (2008). Legitimacy, Euroscepticism & Identity in the European Union – Problems of Measurement, Modelling & Paradoxical Patterns of Influence. *Journal of Contemporary European Research*, 4(4), 273-285.
- Casey, E. S. (2011). Between Geography and Philosophy: What Does It Mean to Be in the Place-World? *Annals of the Association of American Geographers*, 91(4), 683-693. <http://www.jcer.net/ojs.index.php/jcer/article/view/153/120>. Erişim Tarihi: 12.09.2020
- Chaban, N., Elgström, O., & Holland, M. (2006). The European Union As Others See It. *European Foreign Affairs Review* (11), 245-262. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.kluwer/eurofa0011&div=19&id=&page=>. Erişim Tarihi: 15.09.2020
- Cho, S. (2007). Toward an Identity Theory of International Organizations. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)*, 101, 157-160. <http://www.jstor.org/stable/25660184>. Erişim Tarihi: 16.09.2020
- Deutsch, K. W. (1966). *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*. Cambridge: MIT Press.
- Entriğin, J. N. (2002). Democratic Place-Making and Multiculturalism. *Geografiska Annaler*, 84(1), 19-25. <http://www.jstor.org/stable/3554398>. Erişim Tarihi: 17.10.2020
- EU citizenship*. (n.d.), European Union: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/eu-citizenship_en. Erişim Tarihi: 01.08.2020
- European Commission. (2016). *European Union Citizenship*. European Commission.
- Giesen, B. (2003). The collective identity of Europe: Constitutional practice or community of memory? İçinde W. Spohn, & A. Triandafyllidou (Eds.), *Europeanisation, National Identities and Migration*. London: Routledge.
- Holm, C. (2007). *Sparks Expected to Fly Whoever Becomes France's President*. <https://www.dw.com/en/sparks-expected-to-fly-whoever-becomes-frances-president/a-2343020>. Erişim Tarihi: 07.09.2020
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-Level Governance and European Integration*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- IEMed. (2015). *20th anniversary of the Barcelona Process*. IEMed: <https://www.iemed.org/actualitat-en/noticies/20e-aniversari-del-proces-de-barcelona/>. Erişim Tarihi: 11.10.2020

- Jesse, N. G., & Williams, K. P. (2005). *Identity and Institutions*. Albany: State University of New York Press.
- Jessop, B. (2002). *The Future of the Capitalist State*. Cambridge: Polity.
- Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, Politics, and Power*. New Haven: Yale University Press .
- Koremenos, B., Lipson, C., & Snidal, D. (2001). The Rational Design of International Relations. *International Organization*, 55(4), 761-799. <http://www.jstor.org/stable/3078615>. Erişim Tarihi: 27.10.2020
- Kyprianou, M. (2016). Perspectives on Mediterranean Security and Stability. *Horizons* (8), 78-88. <https://www.cirsd.org/files/000/000/002/44/02d96067b61e43850c3a5b0f02a67c88bab939ab.pdf>. Erişim Tarihi: 02.09.2020
- Millard, J., & Christensen, A. L. (2004). *Regional identity in the information society*. Biser.
- Ness, G. D., & Brechin, S. R. (1988). Bridging the Gap: International Organizations as Organizations. *International Organization*, 42(2), 245-273. <https://doi.org/10.1017/S0020818300032811>.
- Özdemir, E. (2015). Kimlik. İçinde E. A. Aytekin, & G. Atılğan (Ed.), *Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler* (ss. 201-214). İstanbul: Yordam Kitap.
- Özkırımlı, U. (2016). *Milliyetçilik Kuramları "Eleştirel Bir Bakış"*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Paasi, A. (2003). Region and Place: Regional Identity in Question. *Progress in Human Geography*, 27(4), 475-485. <https://doi.org/10.1191/0270309132503ph439pr>.
- Paasi, A. (2009). The Resurgence of the 'Region' and 'Regional Identity': Theoretical Perspectives and Empirical Observations on Regional Dynamics in Europe. *Review of International Studies*, 35, 121-146. <https://doi.org/10.1017/S0260210509008456>.
- Paasi, A. (2011). The region, Identity, and Power. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 14, 9-16. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.03.011>.
- Raco, M. (2006). Building New Subjectivities: Devolution, Regional Identities and the Re-scaling of Politics. İçinde M. Tewdwr-Jones, & P. Allmendinger (Eds.), *Territory, Identity and Spatial Planning* (ss. 320-334). Londra: Routledge.
- Radcliffe, S., & Westwood, S. (1996). *Remaking the Nation*. Londra: Routledge.
- Risse, T. (2010). *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Roca, Z., & Oliviera-Roca, M. N. (2006). Affirmation of territorial identity: A development policy issue. *Land Use Policy*, 434-442.
- Selznick, P. (1984). *Leadership in Administration*. California: University of California Press.
- Smith, A. D. (2017). *Milli Kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Söderbaum, F. (2003). Introduction: Theories of New Regionalism. İçinde F. Söderbaum, & T. Shaw (Ed.), *Theories of New Regionalism* (ss. 1-21). Londra: Palgrave-Macmillan.
- Speech by Romano Prodi President-designate of the European Commission to the European Parliament Strasbourg, 14 September 1999.* (1999). https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_99_114. Erişim Tarihi. 09.09.2020
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1982). Social Psychology of Intergroup Relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245>.
- Toprak, B. (2006). *Prejudice as Social Science Theory*. <http://sam.gov.tr/prejudice-as-social-science-theory-samuel-p-huntingtons-vision-of-the-future/>. Erişim Tarihi: 27.07.2020
- Turner, J. G. (1982). Towards a Cognitive Redefinition of the Social Group. İçinde H. Tajfel (Ed.), *Social Identity and Intergroup Relations* (ss. 15-40). New York: Cambridge University Press.
- UfM. (n.d.). *What We Do*. Union for the Mediterranean: <https://ufmsecretariat.org/what-we-do/>. Erişim Tarihi: 02.08.2020
- Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and the International State. *American Political Science Review*, 384-96. <https://doi.org/10.2307/2944711>.

SUMMARY

As a direct result of globalization, increased cooperation and relations between states cause transnational components to be articulated to the national identity perception of the nation-states. Macro-level regional inter-state organizations, which are established under the condition of limited membership, can contribute to regional identity construction that would affect the perception of the region both internally and externally through the policies that they implemented. Within this approach, this research focuses on the Mediterranean Basin with the question of whether the Union for the Mediterranean (UfM) contributes to the establishment of a regional identity in the Mediterranean Basin within a comparative approach adopted by explaining the effectiveness of the European Union (EU) on regional identity construction through its institutional structure.

It is essential to understand how effective an inter-state organization is within the process of regional identity construction, with the ability of contributing to this process in accordance with the ethno-symbolist approach. As it is visible in the example of the EU, both the institutionalization process and further policies that were applied to develop cooperation by giving up the historical rivalries amongst the states in the region, demonstrate effectiveness in the international system. The institutional structure of the EU, which was put forward within the framework of a political perspective articulated with an economic one in accordance with the common interests alongside geographical proximity, has gained its current character. Accordingly, with relevant institutional policies, the EU has provided individuals, who currently live in the region with a cultural European identity alongside a national one, with a new social identity by constructing a civic regional one based on historical past and shared cultural elements. In comparison to the effectiveness of the EU regarding its contribution to constructing a new social identity for the region, it would not be possible to claim a similar effectiveness for the UfM in terms of a Mediterranean identity. The cultural identity of Mediterranean that emerged within the framework of the historical importance of the Mediterranean Basin could not be transformed into a regional identity with civic characteristics through institutional policies. First of all, a common-interest approach could not be possessed by the entire member-states within the UfM; hence, a competency has occurred amongst them instead of a concrete cooperation to demonstrate an idea of being a union in terms of a political and/or economic perspective. Secondly, the UfM could not create the perception of an 'other' needed by identity-holders to position themselves since a border could not be drawn as it was done by the EU due to its intertwining characteristics with the EU itself; accordingly, the process of regional identity construction within a civic base has failed.

As a result, when two inter-state organizations, the EU and the UfM, are compared; despite the existence of a cultural identity shaped on the basis of historical background and common values for both regions, the EU has successfully ensured the institutionalization and transformation of this cultural identity into a

civic regional one through its political formation and determined policies for the region and the societies. On the other hand, it is clear that the UfM has failed due to its organizational structure and related policy deficiencies.